

Coordonator științific: Prof.univ.dr. Marin Beșteliu

Doctorand: Mihaela-Claudia Racu

Balzacianismul în literatura română

(rezumat)

Lucrarea noastră este intitulată **Balzacianismul în literatura română** și este structurată în șase capitole, însumând 240 de pagini. Alături de Lev Nikolaevici Tolstoi, Marcel Proust, Gustave Flaubert sau André Gide, Honoré de Balzac (1799-1850) este unul din marii romancieri ai lumii care au influențat literatura română. Influența sa a fost atât de evidentă și fecundă, încât critica literară a găsit de cuviință că este operativ să introducă în inventarul său conceptul de „balzacianism”, desemnând, pe de o parte, ceea ce este specific operei balzaciene, iar pe de altă parte, acea tendință a scriitorilor de a prelua și cultiva teme, motive, tipologii de personaje, tehnici narative etc., care definesc și singularizează opera marelui scriitor francez. Astfel, al doilea capitol al lucrării se va referi la Balzac ca teoretician al realismului modern, subliniind faptul că este cel dintâi care a teoretizat funcția referențială a detaliului concret, ce era în acord cu lumea contemporană a lui. Pentru scriitorul francez, care promovează importanța detaliilor ce par să nu spună prea multe la prima vedere, această caracteristică va defini, de aici înainte, specia literară cunoscută de obicei sub numele de *roman realist*. Apoi, în următorul capitol al lucrării de față ne vom ocupa de o contextualizare a operei balzaciene în cadrul literaturii europene și, implicit, franceze, precum și stabilirea principalelor coordonate literare care definesc romanele și nuvelele lui Balzac.

Dacă în **argument** vom încerca să subliniem motivele pentru care am ales această temă și cauzele din care ni se pare un câmp literar demn de a fi explorat prin prisma metodei comparatiste, în cel de-al doilea capitol al lucrării, intitulat **Balzac, teoretician al realismului modern**, ne vom familiariza cu concepția sa despre roman. Manifestând o încredere entuziastă în puterile nelimitate ale științei, Balzac își va concepe opera pe baza comparației dintre umanitate și zoologie, dintre speciile sociale și speciile animale. Plecând de la analogia între sistemul naturii și sistemul social, Balzac va găsi un model pentru organizarea sistemului său romanesc. Împrumutând din științele naturale

procedeele de clasificare a speciilor, *Comedia umană* trebuia să reprezinte întreaga diversitate de „specii sociale”, în strânsă dependență cu mediile sociale care le-au generat. Conceptul de „mediu” apare pentru prima dată la Balzac cu sensul său sociologic și reprezintă una dintre cele mai mari inovații pe care le-a introdus Balzac în roman. Pentru Balzac, acest concept implică un raport de determinare, această condiționare reciprocă, individul fiind influențat de sistemul social și influențându-l, la rândul lui, printr-un mecanism de conexiune inversă.

Așadar, pentru a trasa imensa sa fizionomie a secolului și pentru a descrie principalele lui personaje, Balzac concepe un vast *sistem* romanesc, fondat pe *unitatea* dintre gândire și compoziție. Din perspectiva naratologiei, descrierea balzaciană, explicativă și simbolică, este subordonată narațiunii și nu se înțelege decât în raport cu narațiunea, iar romanul balzacian impune funcția diegetică a descrierii, care tinde să sublinieze dominarea narativului asupra descriptivului. Perspectiva narativă este în general atributul naratorului, Balzac fixând canonul clasic al naratorului omniscient, a cărui omnisciență depășește posibilitățile cunoașterii unui oarecare personaj.

Tipul de narațiune cu narator omniscient, discurs non-focalizat sau cu focalizare zero domină în mare majoritate romanele balzaciene. Fiind preocupat de clasificarea speciilor sociale și a tipologiei acestei societăți, Balzac a creat serii paradigmatiche de personaje aparente prin condiția lor socială. De aceea, există, în *Comedia umană*, tipul bancherului, al burghezului îmbogățit prin afaceri și speculații, al judecătorului, al notarului sau avocatului, al aristocratului înțepenit în prejudeciile vechiului regim, apoi tipologia ducesei, a marchizelor și „leilor”, care vor să troneze mereu în centrul atenției, a jurnaliștilor etc.

Ca teoretician al realismului modern, Balzac subliniază importanța prezentării realității într-un mod veridic, dar, simultan, autentic, motiv pentru care trebuie să contopească fapte analoage într-un singur tablou, în care generalul și particularul concurează spre a da o reprezentare fidelă a realității, spre a sintetiza și concretiza umanitatea personajelor în tipuri reprezentative. Astfel, Balzac este primul care a teoretizat funcția referențială a detaliului concret, împrumutată din realitatea contemporană. Din perspectiva teoriei receptării, se cuvine să subliniem că viziunea balzaciană, veridică și autentică în același timp, marchează ruptura cu autenticitatea

clasică, fondată pe conformitatea cu „opinia publicului”, cu un corpus de maxime și judecăți care constituiau atât o viziune asupra lumii, cât și un sistem de valori, inaugurând o *autenticitate modernă* (ce definește realismul de tip balzacian), supusă conformității realului, ce trebuie să asigure tranzitivitatea, lizibilitatea unui text literar în raport cu un alt tip de public, contemporan cu Balzac.

Cel de-al treilea capitol al lucrării, intitulat **Complexitatea operei balzaciene: artă narativă, tipuri de personaje, rolul descrierilor**, se concentrează pe complexitatea operei balzaciene, explorând trei caracteristici ale acesteia: arta narativă, tipurile de personaje și rolul descrierilor. Ținând cont de faptul că maturitatea literară a lui Balzac începe o dată cu volumele publicate între 1833 și 1835, printre care se numără *Le médecin de campagne* (1833), *Eugénie Grandet* (1833), *Le Père Goriot* (1834), *Le lys dans la vallée* (1835), ne vom referi, în general, la aceste lucrări, pe care le considerăm ca fiind reprezentative pentru opera lui Balzac. În această perioadă, scriitorul francez a conceput ideea unirii romanelor sale într-un tot unitar. Astfel, după 1835, Balzac și-a scris romanele ținând cont de faptul că acestea vor fi incluse în *La comédie humaine*, iar o ediție de 17 volume cu acest titlu a apărut între 1842 și 1848. În introducerea de la această ediție, Balzac face referire la impactul teoriilor inovatoare ale oamenilor de știință francezi Jean Baptiste Lamarck (primul care popularizează ideea moștenirii caracterelor dobândite: organismele se adaptează la mediu în cursul vieții și transmit caracteristicile nou-dobândite la urmași) și Etienne Geoffroy Saint-Hilaire (naturalist și zoolog francez, care a stabilit principiul unității compoziției naturii și a apărut teoria evoluționistă a lui Jean-Baptiste de Lamarck) despre evoluția speciilor animale și extinde ideile acestora la caracterul și comportamentul uman, pe care le considera determinate de către mediu și ereditate.

În *Comedia umană*, Balzac ne oferă un vast și viguros tablou critic al societății franceze sub Restaurație, sesizând cu o rară intuiție raporturile social-economice existente în cadrul capitalismului premonopolist, descompunerea aristocrației, parvenitismul și obsesia banului. De asemenea, autorul lui „Eugénie Grandet” își structurează „comedia umană”, titlu ce face trimitere la opera lui Dante, în trei părți: „studii analitice”, „studii filosofice” și „studii asupra conduitei”, incluzând un set de aproximativ 100 scrieri literare, dintre care cele mai cunoscute sunt romanele: *Les*

Chouans (1829), *La Peau de chagrin* (1831), *Eugénie Grandet* (1833), *Le Père Goriot*, (1835), *Le Colonel Chabert* (1835), *Le Lys dans la vallée*, (1836), *Illusions perdues* (1837 - 1843), *Splendeurs et misères des courtisanes* (1838-1846). În viziunea lui Balzac, specia umană cuprinde o serie de tipologii fundamentale, care se regăsesc în diferite situații și contexte, iar personajele sale nu sunt decât exemple pentru teoria sa despre tipologiile umane, care vizează, în special, tiparele comportamentelor corespunzătoare societății franceze dintre anii 1789 și 1830, deși aceste tipuri de caracter au corespondent în toate epocile istoriei. Acest țel a implicat un grad ridicat de realism istoric, prin urmare Balzac este considerat fondatorul realismului istoric, dublat de anumite note specifice curentului romantic ce a precedat realismul. Alții – Henri Evans în *Louis Lambert et la philosophie de Balzac* - afirmă că la Balzac este prezent romantismul social.

Pictor de moravuri și caractere, unul dintre cei mai mari creatori de trupuri vii, bine individualizate, Balzac a excelat în descifrarea legăturilor existente între fizionomia spirituală a eroilor și mediul în care trăiesc aceștia. În opera lui Balzac, fantezia romantică se îmbină cu forța observației realiste, cu exactitatea științifică a descrierilor și a analizei psihologice. Rolul mediului și al eredității în dezvoltarea caracterului uman, lupta dintre aristocrația decăzută și arivismul celor îmbogățiți pe căi neortodoxe, tema societății burgheze degradate sub puterea mistificatoare a banului, motivul paternității, descrierea peisajelor din natură, a arhitecturii ca și a portretelor sunt strâns legate de desfășurarea firului epic, prin atenția sa neobosită asupra detaliilor (uneori accentuate, alteori ușor exagerate) și prin portretele detaliate făcute personajelor sale, creând tipologii etern valabile precum „baba absolută“ (este chiar expresia pe care personajul lui G. Călinescu din *Enigma Otiliei*, Weissmann, o folosește pentru a o desemna pe Aglaia Tulea: „baba absolută, fără cusur în rău), tipul arivistului, al avarului, al retardatului sau femeia enigmatică etc. Aceste tipologii au făcut ca opera lui Balzac să cunoască o covârșitoare influență asupra evoluției romanului în general. Realismul său și conceptul de roman istoric panoramic au avut o influență enormă asupra unor scriitori, cum ar fi Emille Zola și Marcel Proust, care au creat și ei cicluri lungi de romane.

Începând cu cel de-al patrulea capitol al lucrării, ne vom ocupa propriu-zis de influența lui Balzac în literatura română. Astfel, încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea și până astăzi, exemplul balzacian a suscitât un interes deosebit, determinând

mai multe trepte de concordanță, de interferență și asimilare a *Comediei umane*. Cunoașterea lucrărilor lui Balzac în versiune originală e atestată de cărțile comandate de librăriile ieșene sau cataloagele bibliografice din Iași și din București în 1833. În saloanele literare ale anilor '40, principalul subiect de discuție îl reprezintă cărțile lui Balzac.

De asemenea, în secolul al XIX-lea, la difuzarea operei lui Balzac contribuie doi promotori culturali: Ion Heliade-Rădulescu și Mihail Kogălniceanu. Cunoașterea romanului balzacian are urmări deosebite în literatura română, iar asimilarea metodei de creație a marelui prozator francez se face gradat, necesitatea aplicării ei afirmându-se teoretic din a doua jumătate a veacului al XIX-lea. B.P. Hasdeu în studiul *Mișcarea literelor în Eși* (1863), compară nuvela *Mușu Tachi Paspandachi* de I.V. Adrian cu romanul *Slujbașii* al lui Balzac.

Istoricul literar Charles Drouhet, unul dintre comparațiștii care s-au ocupat în mod deosebit de identificarea surselor franceze ale operei lui Alecsandri, a observat că acuitatea critică a scriitorului moldovean se resimte și în punctarea tipic realistă a dihotomiei între cele două mari clase sociale (boierime și țărănime), subliniind că aceste preluări de teme și motive au la bază evidentele asemănări între realitățile sociale ale celor două țări. Sesizarea acestei antiteze este realizată în proză, în pur stil balzacian, prin intermediul situării în lumea narativă a unui personaj principal. Tânărul Alecsis, alter-ego al spiritului călător și erou al bucății romanești *Dridri*, revine în țară, păstrând proaspete în minte amintirile din Occident, peisajul dezolant al prezentului acutizând singurătatea și neintegrarea eroului. De asemenea, în *Istoria unui galbân*, în care îmbină tiparul teatral cu satira socială, Alecsandri ne oferă un caleidoscop de medii sociale ce ne trimit cu gândul la Balzac.

În aceeași epocă, concordanța cu opera balzaciană se va resimți în tipologie, în fiziologii, grefându-se pe recent preluatele caractere clasice ale lui La Bruyère. De exemplu, în *Fiziologia provincialului* de C. Negruzzi este o expresie aprofundată a fiziologiei de tip balzacian, iar în *Prologul* romanului *Ciocoii vechi și noi* de Nicolae Filimon se schițează tipul parvenitului, după cum reiese din capitolul dedicat influenței lui Balzac în opera celor doi prozatori români. Arta tipologică balzaciană va avea ecouri

și în schițarea unor portrete literare, cum ar fi portretele satirice ale lui Ion Heliade-Rădulescu sau cele din nuvelistica lui B.P. Hasdeu.

Preluarea metodei balzaciene se observă în dezvoltarea romanului românesc atât în *Tainele inimii* (1850) de Mihail Kogălniceanu (operă analizată în subcapitolul *Balzac și epoca pașoptistă – Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri și Mihail Kogălniceanu*), cât și în *Ciocoi vechi și noi...* (1863) de Nicolae Filimon, de care ne vom ocupa în subcapitolul al doilea, *Ecouri ale balzacianismului în opera lui Nicolae Filimon*. Așadar, *Ciocoi vechi și noi...* reprezintă un eveniment important în evoluția prozei realiste românești prin următoarele aspecte: asimilarea artei balzaciene, care se face simțită în înfruntarea dintre exponenții a două categorii sociale, importanța acordată contradicțiilor sociale și politice, crearea de tipologii de personaje pozitive și negative, portretele fizice, care relevă trăsături de caracter, cadrul ce joacă rol în definirea mentalității eroului și a actelor sale, preocuparea de precizia topografică, dublată de atenția acordată documentului de epocă și culoarea locală, reconstituită prin limbaj cu straturi lexicale grecești și neogrecești.

În România, *Comedia umană* este tradusă din ce în ce mai mult începând cu sfârșitul secolului al XIX-lea: *Eugénie Grandet* în 1896, *Moș Goriot* în 1909, *Colonelul Chabert* în 1910, *Gobseck* în 1911, *Căutarea absolutului* în 1912 și *O afacere tenebroasă* în 1913, având astfel un impact și mai puternic asupra realismului românesc. Relațiile literaturii române cu opera balzaciană se consolidează în perioada interbelică. Romancierii români experimentează tehnici narative multiple ale romanului modern (sub influența lui Marcel Proust și cea a lui André Gide sau James Joyce), în același timp însă se manifestă și tendințe de revenire la modelele tradiționale, precum cel balzacian.

Cel de-al treilea subcapitol, așa cum spune și titlul – *Elemente de balzacianism la Ioan Slavici și la Duiliu Zamfirescu* - îi are în centrul atenției pe Ioan Slavici și Duiliu Zamfirescu. Direcția realismului social este deschisă de Slavici și urmată de scriitorii ardeleni precum Ion Agârbiceanu sau Titus Popovici. Slavici se îndreaptă spre o literatură care să înfățișeze lumea reală cu autenticitate și sinceritate, dar literatura nu este o copie a realității, ci o transfigurare subiectiv-artistică a realității obiective. Transfigurarea realității presupune menținerea în cadrul realității și orice îndepărtare de la aceasta este dăunătoare operei literare.

Observând cu atenție universul uman, scriitorul Ioan Slavici extrage judecăți morale și îi califică pe oameni în funcție de normele etice ale colectivității. Majoritatea comentatorilor lui Slavici, printre care primul a fost Titu Maiorescu, îl consideră pe autorul *Morii cu noroc* un scriitor realist. Atât din *Moara cu noroc*, cât și din *Mara*, se poate observa că eroii lui, recrutați din straturile populare sau din rândul burgheziei rurale ardelenne, sunt oameni ambițioși, harnici, întreprinzători, plini de vigoare, de sănătate. Dumitru Micu observă, în studiul *Un Balzac al satului ardelean*, că, deși din punctul de vedere al caracterului eroii lui Slavici diferă de personajele altor scriitori de seamă din aceeași perioadă, scopurile urmărite de scriitori sunt aceleași. De pildă, dacă Tănase Scatiu parvine prin specularea slăbiciunilor și declinului boierului Dinu Murguleț, personajele lui Slavici obțin averea prin munca perseverentă, utilizând chiar și violența, dar nu pe căi ocolite, ci într-un mod direct, realist. În realizarea personajului Mara se întâlnesc două perspective: cea realistă, care se materializează în surprinderea cu exactitate a acțiunilor și psihologiei personajului, și cea clasică, regăsită în echilibrul compozițional, ce caracterizează în permanență viziunea lui Slavici.

În ceea ce privește *Ciclul Comăneștenilor*, alcătuit din cele cinci romane (*Viața la țară*, 1898, *În război*, 1902, *Tănase Scatiu*, 1907, *Îndreptări*, 1908, *Anna sau Ceea ce nu se poate*, 1911), se poate spune că, dincolo de inegalitățile sale și de tezismul reperabil, este o construcție epică impresionantă care poate sta alături, cu certitudine, de romanele lui Balzac sau Zola. Mai ales că îmbrățișează același amestec de scientism și idealism, specific lui Zola, cu limitele întrevăzute aici, dar și cu merite excepționale în observația socială și caracterologie, care își au rădăcinile îndepărtate în Balzac. Pentru G. Călinescu, Duiliu Zamfirescu rămâne un mare romancier, care nu poate fi redus la postura de precursor al prozei românești din prima parte a secolului al XX-lea.

Cel de-al patrulea subcapitol, *Realism de tip balzacian la Liviu Rebreanu*, are în vedere principalele influențe balzaciene din romanul *Ion* de Liviu Rebreanu. Considerat de Eugen Lovinescu cea mai puternică creație obiectivă a literaturii române, primul roman publicat de Liviu Rebreanu în 1920 deschide seria marilor romane din literatura română interbelică. Este un roman de tip obiectiv, în care domină impersonalitatea naratorului omniscient, cel ce întreține „iluzia realității” (viziunea realistă) prin utilizarea narațiunii la persoana a III-a, cu focalizare zero, atitudinea detașată în descriere și

verosimilul întâmplărilor. Concepția realistă despre roman a lui Liviu Rebreanu (scriitorul vede în Balzac unul din modele sale literare) îmbină elemente ale scriiturii de tip balzacian (atât la nivelul creării de personaje și al descrierii, cu accent pe rolul semnificativ pe care planul social îl joacă în evoluția personajelor), cu elemente de psihologie socială și a mulțimilor, la care se adaugă și influențele de tip naturalist.

Cel de-al cincilea subcapitol al lucrării noastre, *G. Călinescu și resuscitarea interesului pentru formula romanului balzacian*, este dedicat lui G. Călinescu, un partizan al lui Balzac atât pe tărâm teoretic, cât și în opera literară. Într-o serie de articole (precum cel intitulat *Câteva cuvinte despre roman*), G. Călinescu pune în lumină trăsăturile general-umane ale operei balzaciene, care trebuie să transpară din orice roman ce-și îndeplinește funcția de cunoaștere. Se formulează clasicitatea tipologiei și construcției balzaciene. Romanul *Enigma Otiliei* (1938) are valoare estetică certă prin complexitatea metodei narative, predominantă fiind cea balzaciană: crearea de frescă socială bucureșteană de la începutul secolului al XX-lea, teme balzaciene (tema moștenirii, tema paternității, tema căsătoriei), tipologia clasică (tipul parvenitului, al avarului, al „babei absolute”), descrierea atentă a cadrului, arta detaliului etc. Construit în spirit clasic balzacian și cu o viziune realistă, romanul *Enigma Otiliei* asimilează elemente ale romanului modern: introspecția, luciditatea și precizia analizei psihologice. Interesul pentru elementele contradictorii, tulburătoare și derutante (relația dintre Otilia și Pascalopol), pentru degradări psihice (alienarea, senilitatea, dedublarea conștiinței în cazul lui Simion Tulea), studiul consecințelor eredității (Titi) fac parte din elementele care încadrează discursul epic în sfera modernismului. Un alt element semnificativ este faptul că romanul se încheie simetric (simetria fiind un element clasicizant), revenind la imaginea de la început: casa lui Moș Costache care apare și mai dezolantă, iar Felix reînvie în memorie cuvintele acestuia „Aici nu stă nimeni”. *Enigma Otiliei* este un roman fundamental al literaturii române, o sinteză a clasicismului realist de tip balzacian, cu elemente romantice și moderne, o creație originală, după cum însuși G. Călinescu afirma în 1932: „trebuie să fim cât mai originali, și ceea ce conferă originalitate unui roman nu este metoda, ci realismul fundamental...”.

Pe de altă parte, pentru a avea un tablou complet al influenței balzaciene în literatura noastră, trebuie să amintim și o serie de scrieri ale lui Mihail Sadoveanu care

motivează influența balzaciană prin tipologie și atmosferă, cum sunt romanul *Locul unde nu s-a întâmplat nimic* (1933) sau nuvela *Faceri de bine* (1906), la care se adaugă aspirația de a construi o nouă „comedie umană” la Cezar Petrescu, scriitorul propunându-și un amplu proiect literar, ciclic, format din „15-20 romane ale epocii, de investigație orizontală în realitățile și în procesele sociale, altele de investigație verticală în realitățile și procesele psihologice ale individului”, cum mărturisea el însuși. Scriitorul își intitulează proiectul literar *Cronica veacului al XX-lea*, titlurile ciclurilor îndepărtându-se foarte puțin de modelul lui Balzac: *Război și pace* corespunde *Scenelor din viața militară*; *Târgurile unde se moare* corespunde *Scenelor din viața de provincie*; *Capitala care ucide* corespunde *Scenelor din viața pariziană* etc. Scriitorul a căutat să sondeze cele mai variate straturi ale societății românești din prima jumătate a secolului al XX-lea, prezentând monografic sau în cicluri de viață moravuri și tipuri umane, surprinzând fresca social-politică (problema intelectualului, problema agrară, prefacerile social-politice ale României după primul război mondial, drama personală a omului chinuit și singur, lumea afaceriștilor lipsiți de scrupule) etc. Pe de altă parte, Ovid. S. Crohmălniceanu observa în *Literatura română între cele două războaie mondiale* influența balzaciană și în opere de după 1944, cum sunt *Bietul Ioanide* (1955) și *Scrinul negru* (1960) de G. Călinescu sau *Sfârșit de veac în București* (1944) de Ion Marin Sadoveanu.

În ultimul subcapitol al acestei părți a lucrării, *Influențe balzaciene în romanele lui Marin Preda și ale lui Petru Dumitriu*, vom analiza posibilele influențe balzaciene la Marin Preda și Petru Dumitriu. Marin Preda, ca și Balzac sau realiștii ruși Turgheniev, Tolstoi, Cehov, fixează în tablouri realiste, uneori triste și ușor apăsătoare, aspecte ale vieții și neîmplinirii. Autorul *Moromeților* evocă adesea destrămarea sufletească lentă, dar sigură, și, cu toate că descrie mai ales drame, tonul liniștit înscrie în ordinea obișnuitului faptele narate, destrămarea vechii lumi patriarhale fiind inevitabilă. Din perspectiva tipologiei personajelor, Moromete, ca și Moș Goriot, este disprețuit de propriii copii, și, cu toate că Ilie Moromete are o caracterizare și o evoluție complexă, ambele personaje reprezintă aceeași tipologie umană, fiecare este un *pater familias*, fiind atât nucleul acțiunii romanului și al familiei prezentate în roman, cât și personajul în jurul

căruia se coagulează relațiile dintre personaje, precum și ramificațiile epice ale romanului.

De asemenea, lectura scrierilor lui Petru Dumitriu confirmă extraordinara capacitate de construcție epică a acestui scriitor neorealist, care „poate fi considerat un Balzac al literaturii române”. Petru Dumitriu s-a remarcat atât prin texte mai puțin cunoscute, precum romanul *Proprietatea și posesiunea*, dar și prin celebra trilogie *Cronică de familie* (1957). Cele aproximativ 2000 de pagini ale *Cronicii de familie* impresionează prin linia sigură a construcției epice, la care se adaugă precizia și expresivitatea portretelor și modul succint de explicare a relațiilor dintre oameni. În tradiția realismului balzacian, totul este evidențiat energic, până la caricatură. Observăm, de asemenea, vastitatea construcției epice: naratorul face istoria unei familii boierești, Cozianu, pe parcursul a aproape o sută de ani. Remarcabil este și faptul că Petru Dumitriu a început să scrie romanul la 26 de ani și l-a terminat la vârsta de 32 de ani.

În concluzie, se poate spune că opera lui Balzac este prezentă în toate stadiile de evoluție a prozei românești, rămânând un stimulent al creației originale în domeniul romanului și al consolidării genului epic și contribuind la înscrierea valorilor acestei specii pe traiectoria literaturii universale.